

گونه شناسی تزئینات در خانه های قاجاری تبریز

بهروز توکلی*1، ندا عطار2، هدیه ایامی3

- 1- *مربی گروه هنر و معماری دانشگاه پیام نور، کارشناس ارشد مرمت بناها و بافتهای تاریخی، تبریز - خیابان مشروطه، دانشگاه پیام نور، گروه هنر و معماری، arch.tavakkoli@gmail.com
- 2- دانشجوی کارشناسی معماری دانشگاه پیام نور، تبریز خیابان مشروطه، دانشگاه پیام نور، گروه هنر و معماری
- 3- دانشجوی کارشناسی معماری دانشگاه پیام نور، تبریز خیابان مشروطه، دانشگاه پیام نور، گروه هنر و معماری

چکیده

بناهای بجای مانده از دوره قاجار و پهلوی در شهر تبریز را می توان از ارزنده ترین یادگارهای معماری این شهر دانست. در این میان خانه های قاجاری به لحاظ گوناگونی ارزشهای فضایی و تنوع تزئینات به کار رفته در آنها، جایگاه ویژه ای را به خود اختصاص داده اند. میزان تزئینات به کار رفته در نمای بیرونی و داخلی خانه ها چه از منظر فرم و سبک و چه از منظر مصالح و تکنیکهای اجرایی، گویای اهمیت خاص آن در معماری این دوره می باشد. معمار قاجاری با علم به تحولات سیاسی - اجتماعی زمانه ی خویش و در نظر گرفتن خواسته های جامعه، به تزئین بناها با تلفیقی از هنر سلامی - غربی دست میزند. در پژوهش حاضر به منظور کسب آگاهی و شناخت بیشتر نسبت به گونه های متنوع تزئینات اسلامی به کار رفته در خانه های قاجاری تبریز به دسته بندی و بررسی انواع مختلف آن پرداخته شده است. بدین منظور سعی شده تا با انتخاب خانه هایی از دوره های اوایل قاجار (تا نیمه های پادشاهی ناصرالدین شاه)، دوره میانه و اواخر قاجار (تا اوایل پهلوی) و انجام مطالعات میدانی و کتابخانه ای پیرامون بناهای منتخب نقش تزئینات و میزان تاثیرپذیری آن از معماری بومی و غربی به روشی تحلیلی - توصیفی بررسی گردد.

واژگان کلیدی: خانه های قاجاری، تزئینات اسلامی، گره سازی، گچبری،

ارسی،

1- مقدمه

صحبت از تزئین در معماری نامهای بسیاری را به ذهن ما می آورد: نقش، زینت، دکوراسیون، تندیس، نقاشی، نقش برجسته و گچکاری و غیره تمامی اینها دارای دو وجه اشتراک هستند: همگی علائم ادراکی هستند و همگی عناصری هستند از جنبه فیزیکی صرف و نه حتماً ضروری. البته این به این معنی نیست که این عناصر «زائد» هستند. به عنوان مثال نقوش معمولاً در مقایسه با جنبه ی تزئینی بار معنایی کمتری داشته اند. در ابتدا این نقوش جایگزینی بوده اند برای ناپایداری گیاهان طبیعی و در واقع تقلیدی بوده اند از برگ و گل و غیره که از مواد پایداری ساخته شده بودند. بعد به تدریج فرم ها ساده تر و خلاصه تر